

PARADIGMA LEXICALĂ A ÎNRUDIRII PRIN ALIANȚĂ LA ISTROROMÂNI. CÂTEVA ASPECTE

Gabriel BĂRDĂȘAN
(Universitatea de Vest, Timișoara)

Spre deosebire de paradigma lexicală a rudeniei naturale care cunoaște trei valori ale semului „generație“ (/ascendentă/, /zero/, /descendentă/), paradigma socială nu prezintă decât două valori ale acestui sem: /ascendentă/ și /zero/ și opune lexemele *socru* și *soacră* față de *soț* — *soție*. Semul „linie directă (prin căsătorie)“ opune lexeme ca *ginere* și *noră* față de *socru* / *soacră*, iar semul „linie indirectă“ stabilește opoziția *cuscru* / *cuscră* și *cumnat* / *cumnată*¹. Centrul noțional al acestei paradigme lexicale este reprezentat, în mod evident, de perechea *soț* — *soție*, ce implică ideea de căsătorie, de alianță, în jurul acestui „cuplu“ lexical și semantic gravitând câteva cuvinte ce actualizează și concretizează alianța.

SOCRU — SOACRĂ

Lexemul *socru* „tatăl unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț“, este urmașul lat. **sōcrus*, *-um*, în locul lat. *sōcer*, *sōcerum*, cu același sens (PEW 1606, REW 8054, ILR II 306, DEX², CDER 7960). Forma latinească are continuatori și în spațiul lingvistic al romanității occidentale: calabr. *socru*, nap. *suogre*, logud. *sogru*, prov., cat. *sogre*, sp. *suegro*, port. *sogro*. Pe terenul limbii

¹ I. Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană (Vocabularul)*, București, EDP, 1985, p. 137.

române observăm faptul că termenul este reprezentat în toate dialectele sale istorice: dr. *socru*, ar. *socru* și *socur*, megl. *socru*, ir. *socru* (v. ALR I/II, h. 261).

În dialectul istroromân, cuvântul a fost atestat de Byhan 344, glosat prin germ. „Schwiegervater“, de Popovici II 150, de Bartoli în listele sale (Pușcariu, SI III 133): *socru*, glosat prin sl. „tast“, la Jeiăn, *șocru*, la Sușnevița, *socru* la Grobnic, Gradine, Bârdo, Costârcean și Letai, de Pușcariu, SI III 325, de Cantemir 180, de Coteanu, *Cum dispare o limbă* 24, Sârbu-Frățilă 277: *socru*, *socri*, Kovačec, *Rječnik* 178: *socru*, *socri*, consemnat la Sușnevița, Bârdo și Jeiăn; de Scărlătioiu 292.

Atlasele lingvistice consemnează și ele prezența cuvântului moștenit *socru* în spațiul lingvistic istroromân: ALR I/II, h. 261 SOCRU „beau-père“ înregistrează formele *ur sócru*, *doi sócri*, la Bârdo și *a mev socru*, *doi sócrure*, la Jeiăn; ALR II MN [2681] SOCRU MARE „le père du jeune marié“ notează: *sócru măr'ę* (*tata copilului*) și varianta *sócru le neveste*; Ugo Pellis, la întrebarea 1486 SUOCERO din ALI, notează din Briani răspunsul *sokru*, ALIr 533 b) TATĂL SOȚIEI și 534 b) TATĂL SOȚULUI consemnează forma ir. *un sokru*, (*doj sokri*) în toate localitățile sudice ale teritoriului lingvistic istroromân (Sușnevița, Noselo, Letai, Bârdo, Șcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli și Costârcean) și ir. *ən sokru*, (*doj sokri*) în punctul de anchetă nordic (Jeiăn).

Noțiunea de *socru* este desemnată în istroromână și prin câțiva termeni sinonimi împrumutați din croată: ir. *svecru*, *svecri* „socru“ < cr. *svekar*, *-kra* „socrul (tatăl soțului)“ (v. Sârbu-Frățilă 282); ir. *punăț* „socru“ < cr. *punac* „socru (tatăl soției)“ (v. Sârbu-Frățilă 263); ir. *tăst*, (*-i*) „socru, tatăl soției“ < cr. *tast* „idem“ (v. Cantemir 182, Sârbu-Frățilă 287 și ALIr. 533 b) TATĂL SOȚIEI și 534 b) TATĂL SOȚULUI, exclusiv la Jeiăn). După cum se observă, împrumuturile de origine croată sunt, într-o anumită măsură, specializate semantic, spre deosebire de termenul moștenit care este mai general.

Echivalentul feminin, *soacră*, „mama unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț“ este continuatorul lat. *sōcra*, *-am* (PEW 1606, DEX²), iar după alții este derivat de la masculinul *socru* (CDER 7960), la nivel dialectal, observându-se prezența lexemului pe întregul spațiu lingvistic românesc: dr. *soacră*, ar., megl. *soacră*, ir. *socra* și *socre*.

Pentru istroromână, termenul a fost atestat de Maiorescu 123, de Byhan 344, glosat prin germ. „Schwiegermutter“, de Popovici II 150, de Bartoli în listele sale (Pușcariu, SI III 133): *socra*, la Jeiăn, Costârcean, Letai, Sucodru și

Noselo, *socre* la Noselo și *šocre*, la Sușnevița; de Pușcariu, SI III 133, 325: *socre*, de Kovačec, *Rječnik* 178: *socre*, *-a*, la Sușnevița și Bârdo, *socra*, la Jeian, de Scărlătoiu 292.

Lexemul *soacră* este notat și de atlasele lingvistice în punctele de anchetă istroromâne. ALR I/II, h. 262 SOACRĂ „belle-mère“ notează formele *úra sócra*, *do sócre*, la Bârdo și *a nostra socra*, *doṽ socre*, la Jeian, forme consemnate și de ALRM I/II, h. 370. Pentru ALI, Ugo Pellis înregistrează la întrebarea 1484 SUOCERA, forma *sokra*, la Briani (Bârdo), precizând în note că este vorba de un cuvânt moștenit, corespondent al rom. *soacră* < lat. *socra*. Atestarea lexemului o întâlnim și în ALIr 533 a) MAMA SOȚIEI și 534 b.) MAMA SOȚULUI: ir. *o sokra*, (*do sokre*), la Jeian și ir. *o sokre*, (*do sokre*), în toate localitățile din sud.

Ca și în cazul echivalentului masculin, noțiunea de *soacră* este desemnată prin împrumuturi cu o oarecare specializare semantică: ir. *svecráva*, *-e* „soacră“ < cr. *sverkrva* „mama soțului“ (v. Sârbu-Frățilă 282); ir. *punița*, *puniț* „soacră“ < cr. *punica* „mama soției“, specializarea semantică fiind dovedită și de contextul ilustrativ oferit de Sârbu-Frățilă 263: *Măia la a meṽ muiâre ie mie punița* = „Mama soției mele îmi este mie soacră“. Acest ultim împrumut a fost consemnat în ALIr 533 a) MAMA SOȚIEI și 534 b.) MAMA SOȚULUI, dar ca termen general și nediferențiat semantic și sinonim cu continuatorul lat. *socra*, la Jeian: ir. *o punica*, (*do punice*).

GINERE — NORĂ

În câmpul semantic al înrudirii, prin termenul de *ginere* este desemnat „soțul unei femei, în raport cu părinții acesteia“ și este reflexul românesc al lat. *gēner*, *generum* (PEW 720, CDDE 745, REW 3730, CDER 3766), continuat și în spațiul romanității occidentale: retor. *dschender*, it. *genero*, prov. *genre*, fr. *gendre*, sp. *verno*, port. *genro*.

Termenul moștenit din latină se regăsește în toate cele patru dialecte ale limbii române: dr. *ginere* (cu variantele regionale *gūnere*², *zūnere* pe care le regăsim în vorbirea din Transilvania și Banat), ar. *dzinere*, megl. *ziniri*, ir. *ziner* (ILR II 294).

În lexicul dialectului istroromân, termenul a fost atestat de Maiorescu 106: *ginere*, *-ri* și de Byhan 392: *ziner*, cu structura fonetică influențată de ven. *zenero*.

² Forma *gūnere* se explică prin contaminare cu *june* / *giune* (v. CDDE 745).

Deși întâlnim în istroromână acest cuvânt moștenit din latină, termenul de circulație generală pentru noțiunea de *ginere* este un împrumut de origine croată *zet* < cr., slov. *zet*. Atestări ale împrumutului întâlnim la Byhan 390: *zet, -u, -ț, -tsi, -turle*, glosat prin germ. „Schwiegersohn“; la Popovici II 167: *zet, -u*; în *Listele lui Bartoli* (Pușcariu SI III 114), în toate localitățile istroromâne; la Sârbu-Frățilă 304: *zet, zeț* < cr. *zet* „ginere, cumnat (soț al surorii)“, cf. și slov. *zet* idem; la Kovačec, *Rječnik* 224: *zet, -u, zature, -urle*, la Jeiăn și *zet, -u, zeț, -i*, la Bârdo, lingvistul oferind și un exemplu din Jeiăn „*zétur* lu crâlu“, glosat „*kraljevi zetavi*“; la Scărlătoiu 196. Termenul preluat din croată cu această structură fonetică este consemnat de ALR I/II, h. 259 GINERE „*gendre*“: *ur zét, doj zéț* la Bârdo și *zet, doj zéturę*, la Jeiăn și de ALRM I/II, h. 364 GINERE: *zet* în ambele puncte anchetate, precum și de ALIr 535 a) GINERE: ir. *ən zet, doj zature*, la Jeiăn și ir. *un zet, (doj zec)*, în celelalte localități anchetate.

Același împrumut este consemnat cu o structură fonetică diferită de Bartoli în listele sale (Pușcariu, SI III 114), în unele localități, de Cantemir 168: *jet, -t*, de Sârbu-Frățilă 220: *jet, -ț*, care explică această structură fonetică prin confuzia *z > j*; de Kovačec, *Rječnik* 229: *žet, -u*, la Sușnevița. Cu același fonetism l-a consemnat și Ugo Pellis, pentru ALI, la întrebarea 1487 GENERO: *Jetu*, la Briani.

O structură identică atât ca formă cât și ca înțeles este atestată și în meglenoromână, megl. *zet*, fiind explicat prin bg., maced. *zet* (v. Sârbu-Frățilă 304 și Scărlătoiu 196).

Correspondentul feminin al noțiunii de *ginere* este *noră* „soția cuiva considerată în raport cu părinții soțului ei“, termen care continuă lat. *nōrus*, formă populară a lui *nūrus* (Densusianu I 78, PEW 1190, CDDE 1244, REW 6000, CDER 5716). Termenul latinesc are continuatori în mai multe idiomuri romanice occidentale: it. *nuora*, prov. *noro*, v. fr. *nuere*, sp. *nuera*, port. *nora*.

În ceea ce privește forma din limba română *noră* (<*nōrus*) observăm că aceasta se deosebește oarecum de rezultatul normal al evoluției fonetice *nor*. Totuși, forma etimologică se păstrează în legătură cu adjectivele posesive, în sintagme precum: *nor(u)-mea, noru-ta, noru-sa*. Forma *noră* este relativ târzie, fapt probat de nediftongarea lui *o* accentuat aflat în vecinătatea unui *ă* din silaba următoare, și este rezultatul trecerii sale de la declinarea a IV-a latină la

declinarea I după regula celorlalte substantive feminine³, așa cum s-a întâmplat și cu substantivul *soră* (v. *supra*). Forma de plural *nurori* indică un paralelism cu plurarul de la *soră* (< lat. *soror*). Prin analogie cu pl. *surori* < lat. *sōrores* s-a obținut pl. lat. **nōrōres* > rom. *nurori*.

La nivelul dialectelor limbii române constatăm prezența substantivului *noră* în dacoromână, în aromână (*nor, noră, noru*) și în meglenoromână (*noră* și *nor-sa*). În dialectul istroromân termenul latin s-a pierdut, fiind înlocuit cu împrumuturi de origine slavă. Împrumutul cel mai frecvent folosit este cel de origine slavă veche, ir. *neveste* (< v. sl. *nevěstī* „mireasă“), cuvânt polisemantic și cu o vechime considerabilă în istroromână, existent în toate cele patru dialecte românești: dr. *nevestă*, ar. *niveastă, nveastă, năveastă, înveastă, nivistă*⁴, megl. *niveastă*, ir. *neveste* (Byhan 287, DEX², CDER 5673). Sensul de „noră“ este actualizat în lexemul *nevestă* în meglenoromână (v. Scărlătoiu 195), izolat în aromână; în istroromână acest înțeles a fost atestat de Maiorescu 106, de Pușcariu, SI III 317, de Kovačec, *Rječnik* 127, la Bârdo și admis la Jeiăn, glosat „síňova žena“ și de Scărlătoiu 194. Atestări ale împrumutului, cu acest sens, găsim în ALR I/II, h.260 NORĂ „belle-fille“, „bru“: *ura nevesta, do neveste*, la Bârdo și *nevesta, doṽ neveste*, la Jeiăn. Răspunsul la întrebarea 1485 NUORA, pentru ALI, a fost tot *nevěsta*, la Briani, răspuns identic cu cel propus în ALIr 535 b) NORĂ: ir. *o nevesta, (do neveste)*, în toate punctele de anchetă istroromâne.

Un alt sinonim de origine slavă prezent în istroromână este *zetula*, *-e* < cr. *zet* „giner“ + suf. — *ul(a)*, atestat de Sârbu-Frățiță 304, care oferă un context ilustrativ: *Je și Stâncă acâsa, căsta zetula?* „Este și Stanca acasă, nora aceasta?“.

CUSCRU — CUSCRĂ

Termenul de *cuscru* „tatăl unuia dintre soți în raport cu părinții celui alt soț; la pl. părinții unuia dintre soți în raport cu părinții celui alt soț“ este continuatorul lat. *consōcer, -eri* (PEW 464, REW 2166, ILR II 297); cf. alb. *krušk*, vegl. *consegro*, sp. *consuegro*. În explicarea formei românești pornim de la lat. *consoc(e)rum / consocrum*, unde *o* din particula derivativă *co(n)-* se închide la *u* și *n* amuțește (**cusocru*), iar cel de-al doilea *o* se sincopează pentru a elimina

³ Vezi M. Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 115-116.

⁴ Vezi Elena Scărlătoiu, *Istroromâni și istroromâna, relații lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, București, Editura Staff, 1998, p. 195.

confuzia *con-* > *cu-*, identic cu prepoziția *cu* < lat. *cum*⁵. *Cuscru* s-a păstrat și în dialectele sud-dunărene ale limbii române: ar. *cuscru*, *cuscure*, megl., ir. *cuscru*.

Pentru dialectul istroromân termenul a fost atestat cu acest sens de Maiorescu 103, de Byhan 260, de Popovici II 104, de PEW 464, de Cantemir 163, de Kovačec, *Descrierea istroromânei* 198: *cuscri* „cuscri“, numai la Jeian, de Sârbu-Frățilă 203.

Pe lângă acest sens de bază, ir. *cuscri* (pl.) are înțelesul de „neamuri“, atestat de Pușcariu, SI III 226 și pe cel de „flăcăi și fete care fac anumite servicii cu ocazia nunții“. Cu acest înțeles cuvântul a fost atestat de Pușcariu, SI II 217, id. *ibid.*, III 227, 228 și are echivalente de origine croată *sfidoci* și *diveri* (v. *Listele lui Bartoli*, în Pușcariu, SI III 109).

Noțiunea de „cuscră“ este desemnată și prin împrumuturi de origine slavă, după cum dovedesc formele înregistrate de ALR I/II, h. 265 CUSCRU „parent par alliance“: *cumătru*, *doi cumătri*, la Bârdo, care se raportează la sl. *kūmotrŭ* și *prijâtelu*, *doi prijâtel*, la Jeian, care trimit spre cr. *prijatelj* „prieteni“, prin extensie „rudă, neam“.

Echivalentul feminin al termenului analizat, *cuscră* „mama unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț“, se raportează la lat. *consocera* / **consocra*, formă supusă aceluiași transformări ale masculinului (v. *supra*). În dialectele românești sud-dunărene regăsim și formele de feminin: ar., megl. *cuscră*. ir. *cuscre*. Termenul a fost atestat în lexicul dialectului istroromân de Byhan 260, de Popovici II 104 și de Sârbu-Frățilă 203. Pe lângă acest cuvânt moștenit, noțiunea de „cuscră“ este desemnată prin împrumuturi slave. ALR I/II, h. 266 CUSCRA „parente par alliance“ notează *ura bótra*, *do bótre*, la Bârdo, explicabil din cr. *botra*, cuvânt polisemantic folosit și cu sensurile de „nașă de botez“, „cumătră“, și *a năstra prijâtelija*, *dou prijâtelije*, forme raportabile la cr. *prijateljica* „prieteniță“.

CUMNAT — CUMNATĂ

Înrudirea prin alianță este pusă în evidență și de lexemul *cumnat*, care desemnează „fratele soției sau al soțului, soțul surorii, soțul surorii soției, soțul surorii soțului și care trimite spre lat. *cognātus*, -um cu sensul general de „rudă“, dar și cu înțelesul fr. „beau-frère“ sau al germ. „Schwager“ (Densusianu, I, 188, PEW 442, CDDE 438, REW 3755, DEX², CDER 2673). Termenul latinesc și-a modificat sensul : lat. cl. *cognātus* „rudă de sânge“, „rudă“ și-a restrâns sensul în

⁵ Cf. Al. Graur, *Etimologii românești*, București, EA, 1963, p. 82-83.

latina populară, dobândind un înțeles mai concret „bărbatul sorei sau fratele soțului / soției = frater mariti, uxoris“, deci rudă prin alianță, schimbarea de sens realizându-se sub influența lat. *compater* și lat. *consocer*. Reflexe ale etimonului latin întâlnim și în alte limbi romanice: it. *cognato*, v. sard. *cumnadu*, prov. *cunhat*, cat. *cunyat*, sp. *cuñado*, port. *cunhado* (CDER 2673).

Dovada faptului că în limba română termenul a fost moștenit este aceea că îl regăsim și în dialectele românești sud-dunărene: ar., megl. *cumnat*, ir. *cumnât*. În istroromână cuvântul a fost atestat de Maiorescu 102, de Byhan 257 la Jeiăn, de Popovici II, 103, cu precizarea că în Val d’Arsa apare un alt termen *cuñado*, *-zi*, fiind considerat ca pierdut de Pușcariu, SI II 237. Atestări mai întâlnim la Sârbu-Frățilă 202 și la Scărlătoiu 284, unde se precizează că termenul de *cumnat* coexistă cu împrumutul *cunât*, *cuñado*, idem, *ibid.*, 287.

Femininul ***cumnată*** „sora unuia dintre soți; soția fratelui; soția fratelui soției sau al soțului“, cu sensul fr. „belle soeur“ și al germ. „Schwägerin“, este derivat de la forma de masculin și îl întâlnim și în idiomurile românești din sudul Dunării: ar., megl. *cumnată*, ir. *cumnătă*. Forma din istroromână a fost atestată de Bartoli în listele sale (Pușcariu, SI III 108) la Jeiăn, în celelalte localități apărând împrumutul *cuñăda*.

Cei doi termeni de origine latină sunt concuși în istroromână de împrumuturi din italiană, pătrunse prin intermediul croatei: (m.) *cuñado*, (f.) *cuñăde*, cu diverse variante fonetice, raportându-se la it. *cognato*, *cognata* „idem“ și la it. ven. *cognado*, *cugnada* „idem“, cf. cr. *konjado*. Formele împrumutate de istroromână au fost atestate de Maiorescu 102, de Byhan 258: *kuñót*, *-óts* (m.) și *kuñóte*, *-te* (f.), de Popovici II 103: *cuñăd*, *-z* (m.) și *cuñăde*, *-e*; de *Listele lui Bartoli* (Pușcariu, SI III 108): *cuñado*, *cuñăda* la Jeiăn, *cuñado*, *cuñădo*, articulat *-du* (m.) și *o cuñăde*, *o cuñăde* (f.), la Sușnevița, *cuñada* (f.) la Letai și *cuñado* (m.), *cuñada* (f.), la Noselo; de Pușcariu, SI II 232; idem, *ibid.*, III 307; de Kovačec, *Éléments italiens* 167: *cuñado*, (m.), *cuñăde* (f.) au sensul de „cumnat, -ă“ în graiul istroromânilor din sud, pe când la Jeiăn sensul de bază este cel de „văr, vară“, la substantivul masculin *cuñado* fiind admis și sensul de „cumnat“; de Sârbu-Frățilă 202: *cuñat* / *cuñado* (m.) și *cuñata* / *cuñada* (f.), pentru forma de feminin existând și un context ilustrativ: *Căsta mi-e cuñata, lu frâtelui mul’ăra* (Aceasta mi-e cumnata, soția fratelui); de Kovačec, *Rječnik* 59: *cuñado*, *cuñáz*, *-i* (m.), la Bârdo și Jeiăn și *cuñăde*, *-a*, *-e*, *-ele* (f.), la Bârdo, *cuñăda*, *-e*, *-ele*, la Jeiăn.

Lexemele analizate au fost consemnate și de atlasele lingvistice: ALR I/II, h. 263 CUMNAT „beau-frère“ notează *ur cuñuad, doĭ cuñuado* la Bârdo și *ur cuñâdo, doĭ cuñâz*, la Jeiän, forme pe care le regăsim și în ALRM I/II, h. 372 CUMNAT; ALR I/II, h. 264 CUMNATĂ „belle-soeur“ notează formele *o cuñuáda, do cuñuáde*, la Bârdo și *cuñâda, do cuñâde*, la Jeiän, forme înregistrate și de ALRM I/II, h. 373 CUMNATĂ. Ugo Pellis consemnează la întrebarea 1482 COGNATO, pentru ALI, următoarea formă: *kuñ'ód'*, la Briani, nota de la această întrebare precizând „la forma fonetica prova che non si tratta di una parola ereditaria corrispondente al rum. *cumnat* < *cognātus*, ma di un italianismo (*cognato*, ven. *cognado*) passato attraverso il croato *konjado, kunjado*“⁶. La întrebarea 1483 COGNATA lingvistul italian consemnează din Briani forma *kuñ'ód'*. Prezența intensă a împrumutului în istroromână este probată și de ALIr, unde nu apare notat în nici un punct termenul moștenit: ALIr 536 a) FRATELE SOȚULUI: ir. *ən kuñâdo, (doj kuñâz)*, la Jeiän și ir. *un kuñâdo, (doj kuñâz)*, în toate localitățile din sudul teritoriului istroromân; ALIr 536 b) SOȚIA FRATELUI SOȚULUI: ir. *o kuñâda, (do kuñâde)*, la Jeiän, și ir. *o kuñâde, (do kuñâde)*, în celelalte localități; ALIr 537 SOȚUL SURORII SOȚULUI: *ən kuñâdo, (doj kuñâz)*, la Jeiän și ir. *un kuñâdo, (doj kuñâz)*, în partea sudică; ALIr 538 SORA SOȚULUI: ir. *o kuñâda, (do kuñâde)*, la Jeiän, și ir. *o kuñâde, (do kuñâde)*, în celelalte localități, forme identice cu cele ce denumesc în ALIr 539 SORA SOȚIEI.

Un alt împrumut, de data aceasta direct din croată, este ir. *diver(u)* „cumnat“, termen cu o răspândire limitată, explicabil din cr. *djever* „idem“. În istroromână, *diver* are și alte sensuri („însoțitor al miresei“, „naș la nuntă), iar cu acest înțeles a fost atestat de Pușcariu, SI III 298: *diveru* „cumnat“ = fratele mirelui, în Albona cunoscând forma *dever*; idem, *ibid.* 309: *diver* „cumnat“.

Sintetizând, la final, corpusul de cuvinte analizat, din punct de vedere etimologic se constată următoarea situație:

a) termeni de origine latină: ir. *socru* (< lat. *socrus, -um*), prezent și în celelalte dialecte (cf. ar. *socru /socur*, megl. *socru*, dr. *socru*); ir. *socra /socre* (< lat. *socra, -am*), cf. dr., ar., megl. *soacră*; ir. *ziner* (< lat. *gēner, gēnerum*), cf. dr. *ginere*, ar. *dzinere*, megl. *ziniri*; ir. *cus cru* (< lat. *consöcer, -eri*) cf. și dr., megl. *cus cru*, ar. *cus cru, cus cur*; ir. *cus cre* (< lat. *consocera / *consocra*), cf. și dr.,

⁶ *Apud* W. Dahmen, J. Kramer, *Le inchieste istro-rumene* di Ugo Pellis. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan-Archiv. Neue Folge“, 13, 1988, p. 279.

ar., megl. *cuscră*; ir. *cumnăt*, -ă (< lat. *cognatus*, -um, transformarea sensului producându-se în trecerea de la latina clasică, la latina populară), termen concurat de un împrumut italian, cf. și dr., ar., megl. *cumnat*, *cumnată*. Tot prin comparație cu celelalte dialecte constatăm absența din istroromână a termenului lat. *nōrus*, (*nūrus*), cuvânt latinesc continuat în celelalte dialecte și pentru care istroromânii au un echivalent împrumutat, nu moștenit: ar. *nor*, *noră*, *noru*, megl. *noră*, *nor-sa*, dr. *noră*.

b) termeni vechi slavi: ir. *nevestă*, cuvânt polisemantic ce actualizează sensurile „mireasă, femeie măritată de curând, femeie tânără măritată“, dar și „noră, cumnată“ (< v. sl. *nevěsta* „mireasă, logodnică“); ir. *cumătru*, „cuscu“ (< sl. *kŭmotrŭ*).

c) termeni de origine croată: ir. *svecru* „socru, tatăl soțului“ (< cr. *svekar*), ir. *punăț* „socru, tatăl soției“ (< cr. *punac*), ir. *tăst* „socru, tatăl soției“ (< cr. *tast*), ir. *svekrăva* „soacră, mama soțului“ (< cr. *svekra*), ir. *punița* „soacră, mama soției“ (< cr. *punica*), ir. *zet* „ginere“ (< cr., slov. *zet*), ir. *zetula* „noră“ (< cr. *zet* + -ul(a)); ir. *botra*, cuvânt polisemantic (< cr. *botra*); ir. *priiâte!u* (< cr. *prijatelj* „prieten“, prin extensie „rudă, neam“); *priiâte!ița* „cuscră“ (< cr. *prijateljica* „prietenă“); ir. *diver(u)* „cumnat“ (< cr. *djever* „idem“). Termenii croați, prin frecvența folosirii acestora, prin gradul de răspândire și prin numărul lor relativ însemnat, reprezintă un concurent serios în fața cuvintelor latinești moștenite.

SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALI = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*.

Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge“, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513-3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge“, 16, 1991, p. 107-137.

ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas*, Pula, 2002.

ALR I / II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul*,

- vase, scule, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.
- ALRM II / I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1940.
- Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechstes Jahresbericht des Instituts für römänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig“, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.
- Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, București, EA, 1959.
- CDDE = I.-A. Candrea și Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A — Putea)*, București, Editura Atelierele Grafice Socec & Comp., 1914.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O., 2001.
- Coteanu, *Cum dispăre o limbă* = Ion Coteanu, *Cum dispăre o limbă (istroromâna)* [București], 1957.
- Densusianu, I = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine, I. Les origines*, Paris, 1901.
- DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- EA = Editura Academiei.
- EDP = Editura Didactică și Pedagogică.
- Graur, *Etimologii* = Al. Graur, *Etimologii românești*, EA, București, 1963.
- ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, (redactor responsabil Ion Coteanu), București, EA, 1969.
- Kovačec, *Descrierea istroromânei* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, EA, 1971.
- Kovačec, *Éléments italiens* = August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica“, XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159-175.
- Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.
- LRC = Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, București, EDP, 1985.
- Maiorescu = Ion Maiorescu, *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român*, ed. a II-a, publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprache*, Heidelberg, 1905.

- Popovici II = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, II, Halle a. d. Saale, 1909.
- Pușcariu, SI II, III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, II. *Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică — Listele lui Bartoli — Texte inedite — Note — Glosare*, București, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etimologisches Wörterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, Carl Winter Universität, 1968.
- Sala, *Etimologia* = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.
- Sârbu - Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud*, București, Editura Staff, 1998.

LE PARADIGME LEXICAL DE LA PARENTÉ PAR ALLIANCE CHEZ LES ISTRO-ROUMAINS. QUELQUES ASPECTS

Résumé

L'étude se propose une analyse de quelques mots qui expriment la parenté par alliance dans le dialecte istro-roumain. Il s'agit des moyens d'expression linguistique des relations humaines qui surviennent au mariage: *beau-père — belle-mère, gendre — bru, père du gendre / de la bru — mère du gendre / de la bru, beau-frère — belle-soeur*.

Les mots de ce paradigme lexical sont analysés du point de vue étymologique et on constate qu'il y a quelques mots hérités du latin, mais aussi un nombre assez grand de lexèmes empruntés du croate, d'une grande vitalité dans ce dialecte historique du roumain.